

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:****Esas Sayısı : 2018/136****Karar Sayısı : 2019/21****Karar Tarihi: 10/4/2019**

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Yozgat 2. Asliye Hukuk Mahkemesi (Ticaret Mahkemesi sıfatıyla)

İTİRAZIN KONUSU: 12/6/1933 tarihli ve 2308 sayılı Şirketlerin Müruru Zamana Uğrayan Kupon Tahvilât ve Hisse Senedi Bedellerinin Hazineye İntikali Hakkında Kanun'un 1., 2., 3. ve 4. maddelerinin Anayasa'nın 5., 35., 48. ve 167. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptallerine karar verilmesi talebidir.

OLAY: Davalı şirketin 2000 ve 2001 yıllarına ilişkin olarak ortaklarına ödenmesine karar verilen ancak ödeme işlemi yapılmayan kâr paylarının 2308 sayılı Kanun hükümleri uyarınca Hazineye intikalinin sağlanması için Hazine tarafından açılan davada itiraz konusu kuralların Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptalleri için başvurmuştur.

I. İPTALİ İSTENEN KANUN HÜKÜMLERİ

Kanun'un itiraz konusu 1., 2., 3. ve 4. maddeleri şöyledir:

"Madde 1- Anonim ve limited şirketleriyle sermayesi eshama ayrılmış komandit şirketlerin komanditlere ait hisse senetlerinin ve tahvillerinin kanuni mazeret bulunmaksızın beş senelik müruruzamana uğrılan faiz, temettü ve ikramiye gibi menfaatleriyle bu şirketlerin hisse senetleri ve tahvillerinden bedele inkilâp etmiş olanlarının on senelik müruruzamana uğrayan bedelleri Devlete intikal eder.

Bu şirketler bahsolunan menfaat ve bedelleri müruruzaman müddetlerinin bitmesinden itibaren üç ay içinde mahallî malsandığına vermeğe mecburdurlar.

Nizamnamelerinde müruruzaman müddeti tasrih edilip de Ticaret Kanunu mucibince Hükümetçe tasdik edilmiş olan şirketler için tâyin olunmuş müddetler müruruzamana esas tutulur.

Madde 2- Birinci madde hükmüne riayet etmeyen şirketler vermeğe mecbur oldukları parayı üç misli tazminatla birlikte ödemeğe mahkûm edilirler.

Madde 3- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4- Bu kanunun hükümlerini icraya Adliye ve Maliye Vekilleri memurdur."

II. İLK İNCELEME

1. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü hükümleri uyarınca Zühtü ARSLAN, Burhan ÜSTÜN, Engin YILDIRIM, Serdar ÖZGÜLDÜR, Serruh KALELİ, Osman Alifeyyaz PAKSÜT, Recep KÖMÜRÇÜ, Hicabi DURSUN, Celal Mümtaz AKINCI, Muammer TOPAL, M. Emin KUZ, Hasan Tahsin GÖKCAN, Kadir ÖZKAYA, Rıdvan GÜLEÇ, Recai

AKYEL ve Yusuf Şevki HAKYEMEZ'in katılımlarıyla 17/10/2018 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle uygulanacak kural sorunu görülmüştür.

2. Anayasa'nın 152. ve 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddelerine göre mahkemeler, bakmakta oldukları davalarda uygulayacakları kanun ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırlar ise o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesine başvururmayla yetkilidirler. Ancak anılan maddeler uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesine başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve mahkemenin görevine giren bir davanın bulunması, iptali talep edilen kuralın da o davada uygulanacak olması gerekir. Uygulanacak kural ise bakılmakta olan davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan kurallardır.

3. İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, Kanun'un 1., 2., 3. ve 4. maddelerinin iptalini talep etmiştir.

4. Kanun'un 3. maddesinde Kanun'un yayımlandığı tarihte yürürlüğe gireceği, 4. maddesinde ise Kanun hükümlerinin uygulanmasının adliye ve maliye vekillerinin görevi olduğu düzenlenmiştir. Bakılmakta olan davada Kanun'un yürürlüğü ile ilgili bir uyuşmazlık söz konusu olmadığı gibi Kanun'u uygulamakla görevli makama ilişkin bir ihtilaf da bulunmamaktadır. Dolayısıyla anılan kuralların itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmamaktadır.

5. Açıklanan nedenlerle 12/6/1933 tarihli ve 2308 sayılı Şirketlerin Müruru Zamana Uğrayan Kupon Tahvilât ve Hisse Senedi Bedellerinin Hazineye İntikali Hakkında Kanun'un;

A. 1. ve 2. maddelerinin esasının incelenmesine,

B. 3. ve 4. maddelerinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu maddelere ilişkin başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

III. ESASIN İNCELENMESİ

6. Başvuru kararı ve ekleri, Raportör Hülya ÇOŞTAN ÇETİN tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu kanun hükümleri, dayanılan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüldüğü düşünöldü:

A. İtirazın Gerekçesi

7. Başvuru kararında özetle; gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyet hakkının anayasal güvence altında olduğu, itiraz konusu kurallarda yer alan düzenlemeler ile şirket ve ortaklar arasındaki ortaklık ilişkisine ve dolayısıyla mülkiyet hakkına müdahalede bulunulduğu,

zamanaşımına uğramış kâr payı alacağıının devlete intikalini öngören kuralın şirket ve ortaklar bakımından telafisi zor sonuçlar doğurabileceği, devletin özel piyasalar açısından görevinin düzenleyici, koruyucu ve geliştirici tedbirleri almakla sınırlı olduğu belirtilerek kuralların Anayasa'nın 5., 35., 48. ve 167. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

B. Kanun'un 1. Maddesinin Birinci Fıkrasının İncelenmesi

1. Anlam ve Kapsam

8. Kuralda; anonim ve limited şirketlerin pay senetleri ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komanditer ortaklarına ait pay senetlerinin ve anılan şirketlerin tahvillerinin kanuni mazeret bulunmaksızın beş senelik zamanaşımına uğrayan faiz, kâr ve ikramiye gibi menfaatleriyle bu şirketlerin pay senetleri ile tahvillerinden bedele inkılap etmiş olanlarının on senelik zamanaşımına uğrayan bedellerinin devlete intikal edeceği düzenlenmektedir.

9. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, sınırsız sorumlulukları bulunan komandite ortaklar ile sorumlulukları kural olarak taahhüt ettikleri sermayeyi şirkete getirmekle sınırlı olan komanditer ortaklardan oluşmaktadır. Kuralla sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komanditer ortaklarının payları ile anonim ve limited şirket ortaklarının paylarına ilişkin hükümler getirilmiştir.

10. Kuralda pay senetlerinden söz edilmiş ise de pay senedi kavramının sermaye şirketinin türüne göre farklı bir hukuki anlam ifade ettiği ve sermaye şirketlerinin kural olarak pay senedi çıkarmak zorunda olmadıkları dikkate alındığında kuralın sermaye şirketlerinin payları bakımından uygulama alanı bulacağı anlaşılmaktadır.

11. Kuraldaki anlamlarıyla faiz, kâr, ikramiye gibi menfaatler ile bedele inkılap eden pay ve tahvil bedelleri; borçlu tarafını ancak şirketin oluşturabileceği hukuki işlemlerden doğan alacak haklarıdır. Bu alacak haklarının hukuki sebebi faiz ve tahvil bedeli bakımından tahvil sözleşmesi, kâr bakımından şirket genel kurulunun kâr dağıtım kararı, ikramiye bakımından şirket sözleşmesi veya genel kurul kararı, pay bedeli bakımından ise genel kurul kararı ya da limited şirket özelinde olduğu üzere çıkma veya çıkarma gibi hukuki işlemler olabilmektedir. Kuralda yer alan "...gibi menfaatler..." ibaresi, benzer nitelikteki diğer alacak haklarının da kural kapsamında değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

12. Söz konusu menfaat ve bedeller üzerinde ilgililer bakımından alacak hakkı doğuran hukuki işlemler, şirket bakımından borçlandırıcı hukuki işlem niteliğindedir. Borçlandırıcı işlem, borçlunun mal varlığında sadece borç doğurmakta olup borcun konusu üzerindeki mülkiyet hakkının malikini değiştirmez. Mülkiyet hakkının malikinin değişmesi için borçlandırıcı işlemin ifası niteliğindeki tasarruf işleminin yapılması gerekmektedir. Kuralda belirtilen menfaat ve bedellerin mülkiyet hakkı da şirkete ait olup ilgililerin bunlar üzerinde alacak hakları bulunmaktadır.

13. Kuralda konusu faiz, kâr, ikramiye gibi menfaatler olan alacak haklarının beş senenin sonunda, konusu bedele inkılap eden pay veya tahvil bedelleri olan alacak haklarının ise on senenin sonunda zamanaşımına uğrayacağı hükme bağlanmıştır. Bu yönüyle kuralla,

zamanaşımına ilişkin genel hükümler olan 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 146. ve 147. maddeleri tekrarlanmıştır.

14. Kuralda düzenlenen her iki zamanaşımı da alacak hakları için geçerli olan düşürücü zamanaşımıdır. Kazandırıcı zamanaşımından farklı olarak düşürücü zamanaşımı, mülkiyet hakkı bakımından değişiklik yaratmaz.

15. Düşürücü zamanaşımı, hukuk güvenliğini sağlamak amacıyla öngörülen genel hukuk kurallarından biridir. Düşürücü zamanaşımının gerçekleşmesiyle birlikte söz konusu alacak hakları, eksik borç hâlini almaktadır. Eksik borçta taraflar arasındaki borç ilişkisi sona ermemekle birlikte borçlunun zamanaşımı defini ileri sürmesi mümkün hâle gelmektedir. Başka bir ifadeyle borçlu, borcu ifa ederse bu geçerli bir ifa olmakla birlikte borçlunun borcu ifa etmeme imkânı bulunmaktadır. Bu sebeple kuralın ilgili alacaklılara etkilerinden biri de alacak hakkının niteliğine göre değişen etkiler mümkün olmakla birlikte şirketin hataen veya isteyerek eksik borç hâline gelen borcu ifa imkânını ortadan kaldırmasıdır.

16. Kuralda bahsedilen *zamanaşımına uğrayan menfaat ve bedellerin devlete intikali* ile bu menfaat ve bedeller üzerindeki alacak hakkının devlete geçmesi ifade edilmektedir. Devlete tanınan bu alacak hakkı, kamu alacağı niteliği taşımamaktadır. Gerek anılan alacak hakkının hukuki sebebi gerekse bu alacak hakkının özel hukuk kapsamında değerlendirilen diğer alacak haklarından farklı kurallara tabi kılınmış olduğu dikkate alındığında kendine özgü (sui generis) nitelikte bir alacak hakkının düzenlendiği anlaşılmaktadır. Söz konusu alacak hakkının hukuki sebebinin kanun olması, zamanaşımına tabi kılınmamış olması ve yerine getirilmemesinin yaptırımının da kanunla düzenlenmiş olması, bu alacak hakkının özel hukuka tabi diğer alacak haklarından farkını ortaya koymaktadır.

17. Gereğesi “...Devlet vazifelerinin artması yüzünden bütçe masraflarını karşılamak...” şeklinde ifade edilen kuralın yer aldığı Kanun'un yasama organındaki kabul tarihi, 1929 yılında başgösteren ve etkisini küresel alanda uzun yıllar hissettiren ekonomik buhran dönemine tekabül etmektedir. Söz konusu dönemde devletin özel sektörde de faaliyet göstermesini gerektiren, dolayısıyla gerekçede de ifade edildiği üzere devlet vazifelerinin artmasına yol açan ekonomi politikaları uygulanmıştır.

2. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

18. 6216 sayılı Kanun'un 43. maddesi uyarınca kural, ilgisi nedeniyle Anayasa'nın 13. maddesi yönünden de incelenmiştir.

19. Anayasa'nın 35. maddesinde “*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir./ Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir./ Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz*” denilmek suretiyle mülkiyet hakkı güvenceye bağlanmıştır. Anayasal anlamda mülkiyet hakkı ekonomik değer ifade eden ve değeri parayla ölçülebilen her türlü mal varlığı hakkını kapsamaktadır.

20. Mülkiyet hakkı; kişiye başkasının hakkına zarar vermemek ve kanunların koyduğu sınırlamalara uymak koşuluyla sahibi olduğu şeyi dilediği gibi kullanma, semerelerinden yararlanma ve tasarruf etme olanağı veren bir haktır. Bu bağlamda malikin mülkünü kullanma, semerelerinden yararlanma ve mülkü üzerinde tasarruf etme yetkilerinden

herhangi birinin sınırlanması veya mülkünden yoksun bırakılması mülkiyet hakkına müdahale teşkil eder.

21. Anonim ve limited şirketleriyle sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komanditerlere ait hisse senetlerinin ve tahvillerinin zamanaşımına uğrayan faiz, kâr ve ikramiye gibi menfaatleriyle bu şirketlerin pay senetleri ve tahvillerinden bedele inkılap etmiş olanlarının zamanaşımına uğrayan bedellerinin devlete intikalini öngören kural da mülkiyet hakkına müdahale niteliğindedir.

22. Düşürücü zamanaşımının gerçekleşmesi, borcun konusu üzerindeki mülkiyet hakkının maliki bakımından değişiklik yaratmaz. Dolayısıyla gerek zamanaşımı gerçekleşmeden önce gerekse zamanaşımı gerçekleştikten sonra şirketin borcu niteliğindeki söz konusu menfaat ve bedeller üzerinde mülkiyet hakkını haiz olan borçlu şirkettir. Ancak zamanaşımının gerçekleşmesiyle şirketin mülkiyet hakkı, alacaklıların bu menfaat ve bedeller üzerindeki alacak haklarına nazaran korunmaya değer hak olarak öne çıkmaktadır. Şöyle ki zamanaşımı gerçekleşene kadarki süreçte şirketin mal varlığında borçların karşılığı olarak yer alan değerler, zamanaşımının gerçekleşmesi ile birlikte şirketin üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği öz varlığa dönüşmektedir.

23. Kural şirketin zamanaşımına uğrayan borçları niteliğindeki menfaat ve bedeller üzerindeki mülkiyet hakkını sınırsız ve süresiz olarak ortadan kaldırmasının yanında şirketin bu borçları ödemesi ihtimalini de bertaraf etmektedir. Söz konusu menfaat ve bedellerin devlete intikali, şirketin mal varlığını doğrudan azaltması yanında dolaylı olarak da şirket ortaklarının paylarının değerinde düşmeye yol açacak olması sebebiyle ortakların mülkiyet hakkı üzerinde de dolaylı bir etki göstermektedir. Benzer etki yine dolaylı olarak şirketin tahvil ve intifa senedi gibi senetlerinin hak sahipleri için de söz konusudur.

24. Anayasa'nın 35. maddesinde mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilmesi öngörülmüştür. Mülkiyet hakkına müdahalede bulunulurken temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin genel ilkeleri düzenleyen Anayasa'nın 13. maddesinin de gözönünde bulundurulması gerekmektedir.

25. Anayasa'nın 13. maddesinde "*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz*" denilmektedir. Mülkiyet hakkına yönelik müdahalenin Anayasa'ya uygun olabilmesi için anılan hüküm gereğince sınırlamanın kanuna dayanması, kamu yararı amacı taşıması ve ayrıca ölçülülük ilkesi gözetilerek yapılması gerekmektedir.

26. Kamu yararı kavramı, devlet organlarının takdir yetkisini de beraberinde getiren bir kavram olup objektif bir tanıma elverişli olmayan bu ölçütün her somut olay temelinde ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Devletin görevlerinin artması sebebiyle ortaya çıkan masrafları karşılamak amacıyla sermaye şirketlerinin zamanaşımına uğramış borçları niteliğindeki söz konusu menfaat ve bedellerin devlete intikal ettirilmesinde kamu yararı bulunduğu hususunda kuşku bulunmamaktadır.

27. Kuralla mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin kamu yararı amacına dönük olması yeterli olmayıp ayrıca ölçülü olması gerekir. Ölçülülük ilkesi *elverişlilik*, *gereklilik* ve *orantılılık* olmak üzere üç alt ilkedен oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen sınırlamanın ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, *gereklilik* ulaşılmak istenen amaç bakımından sınırlamanın zorunlu olmasını ve aynı amaca daha hafif bir sınırlama ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, *orantılılık* ise getirilen sınırlama ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. Öngörülen tedbirin ulaşılmak istenen kamu yararı karşısında maliki olağan dışı ve aşırı bir yük altına sokması durumunda müdahalenin orantılı ve dolayısıyla ölçülü olduğundan söz edilemez.

28. Sermaye şirketleri de gerçek kişiler ve diğer tüzel kişiler gibi mülkiyet hakkı kapsamında zamanaşımına uğramış borçlarının karşılığını oluşturan mal varlığı değerleri üzerinde serbestçe tasarrufta bulunma hakkına sahiptir. Şirketlerin zamanaşımına uğramış söz konusu borçlarına karşılık oluşturan değerlerin devlete intikalini öngören kural malike aşırı bir külfet yüklenmesine sebep olmaktadır. 1933 yılının şartlarında böyle bir hükmün bulunmasının gerekli olmadığı söylenemeyecek ise de günümüz koşullarında devletin gelir sağlamak için vergi ve benzeri başka araçlara başvurabileceği, bu yönüyle amaca ulaşmak için daha hafif araçlar öngörülmesi mümkün iken bu araca başvurulmasının gerekli, dolayısıyla ölçülü bir müdahale olarak nitelendirilmesinin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

29. Bu itibarla sermaye şirketlerinin zamanaşımına uğramış borçları niteliğinde olan menfaat ve bedellerin devlete intikalini öngören kuralın sermaye şirketlerinin mülkiyet hakkını ölçsüz bir biçimde sınırlandırdığı anlaşılmaktadır.

30. Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 13. ve 35. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

31. Kural, Anayasa'nın 13. ve 35. maddelerine aykırı görülerek iptal edildiğinden Anayasa'nın 5., 48. ve 167. maddeleri yönünden incelenmemiştir.

IV. İPTALİN DİĞER KURALLARA ETKİSİ

32. 6216 sayılı Kanun'un 43. maddesinin (4) numaralı fıkrasında kanunun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün belirli kurallarının iptali, diğer kurallarının veya tümünün uygulanmaması sonucunu doğuruyorsa bunların da Anayasa Mahkemesince iptaline karar verilebileceği öngörülmektedir.

33. 12/6/1933 tarihli ve 2308 sayılı Şirketlerin Müruru Zamana Uğrayan Kupon Tahvilât ve Hisse Senedi Bedellerinin Hazineye İntikali Hakkında Kanun 1. maddesinin birinci fıkrasının iptali nedeniyle uygulanma imkânı kalmayan ikinci ve üçüncü fıkraları ile 2., 3. ve 4. maddelerinin 6216 sayılı Kanun'un 43. maddesinin (4) numaralı fıkrası gereğince iptali gerekir.

V. HÜKÜM

12/6/1933 tarihli ve 2308 sayılı Şirketlerin Müruru Zamana Uğrayan Kupon Tahvilât ve Hisse Senedi Bedellerinin Hazineye İntikali Hakkında Kanun'un;

A. 1. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B. 1. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları ile 2., 3. ve 4. maddelerinin 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 43. maddesinin (4) numaralı fıkrası gereğince İPTALLERİNE,

10/4/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Zühtü ARSLAN

Başkanvekili
Burhan ÜSTÜN

Başkanvekili
Engin YILDIRIM

Üye
Serdar ÖZGÜLDÜR

Üye
Recep KÖMÜRCÜ

Üye
Hicabi DURSUN

Üye
Celal Mümtaz AKINCI

Üye
Muammer TOPAL

Üye
M. Emin KUZ

Üye
Hasan Tahsin GÖKCAN

Üye
Kadir ÖZKAYA

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU